

3. HIDROLOŠKE OSOBINE PRIRODNIH VODOTOKA

Hidrologija

Znanost koja se bavi pojavama, kruženjem, raspodjelom i svojstvima voda Zemlje i njezine atmosfere. Zadaci hidrologije su:

- Prikupljanje i obrada hidroloških podataka (opažanja i mjerenja),
- Sustavno analiziranje hidroloških podataka, te prikazivanje rezultata analiza na način primjeren inženjerskoj praksi.

Hidrologija u regulacijama vodotoka

- Podaci o režimu voda
- Podaci o režimu leda
- Podaci o režimu nanosa

3

3.1 REŽIM VODA PRIRODNIH VODOTOKA

Predstavlja prostornu i vremensku raspodjelu voda. Opisuje se putem:

- vodostaja h (cm)
- protoka Q (m^3/s)

4

Različit pristup problemu ovisno o raspoloživim podacima

- **Izučeni vodotoci** (slivovi) – podaci o vodnom režimu vodotoka ($Q(x,y,t)$, $h(x,y,t)$) dobivaju se iz mjerenja na vodomjernim stanicama.
- **Neizučeni vodotoci** (slivovi) – podaci o vodnom režimu vodotoka dobivaju se posredno preko podatak o oborini i podataka o fizičkim karakteristikama sliva (za određivanje $Q(x,y,t)$), te korištenjem hidrauličkih proračuna (za određivanje $h(x,y,t)$).

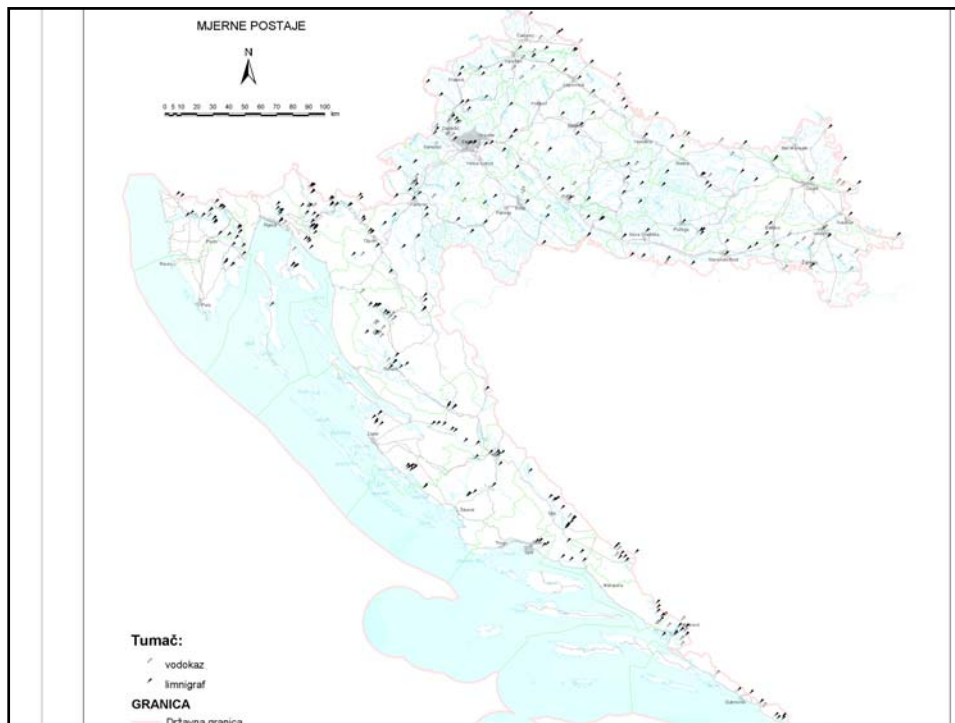
5

Izučeni vodotoci (slivovi)

Na vodomjernim stanicama mjere se vodostaji i protoci, te se obrađuju i dobivamo:

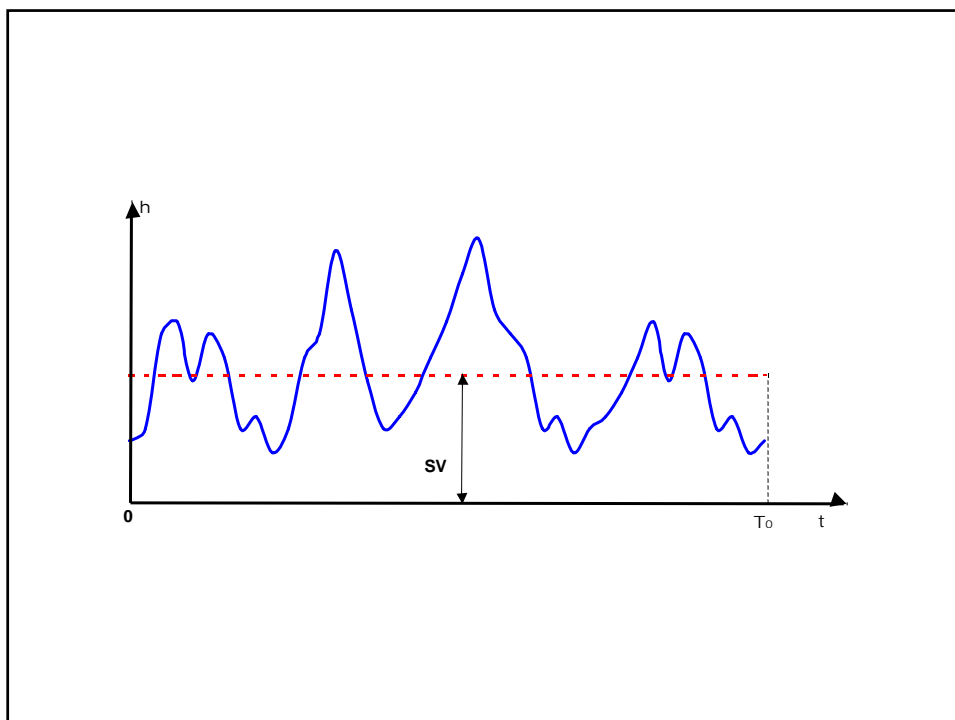
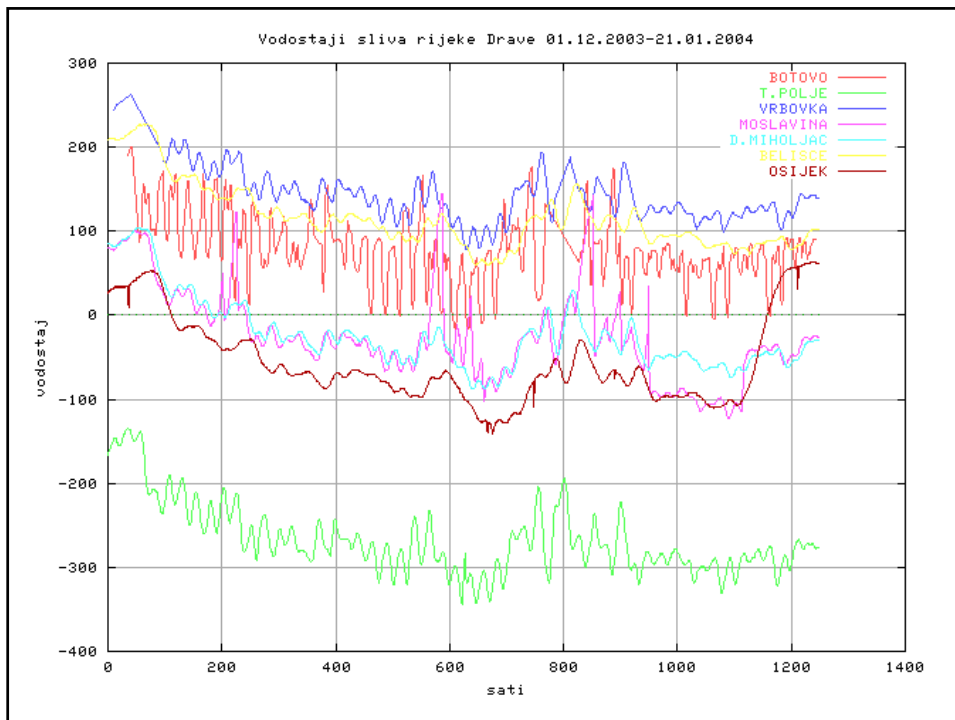
- izmjerene podatke
- statistički obrađene podatke (osnovna hidrološka obrada)
- prognoze

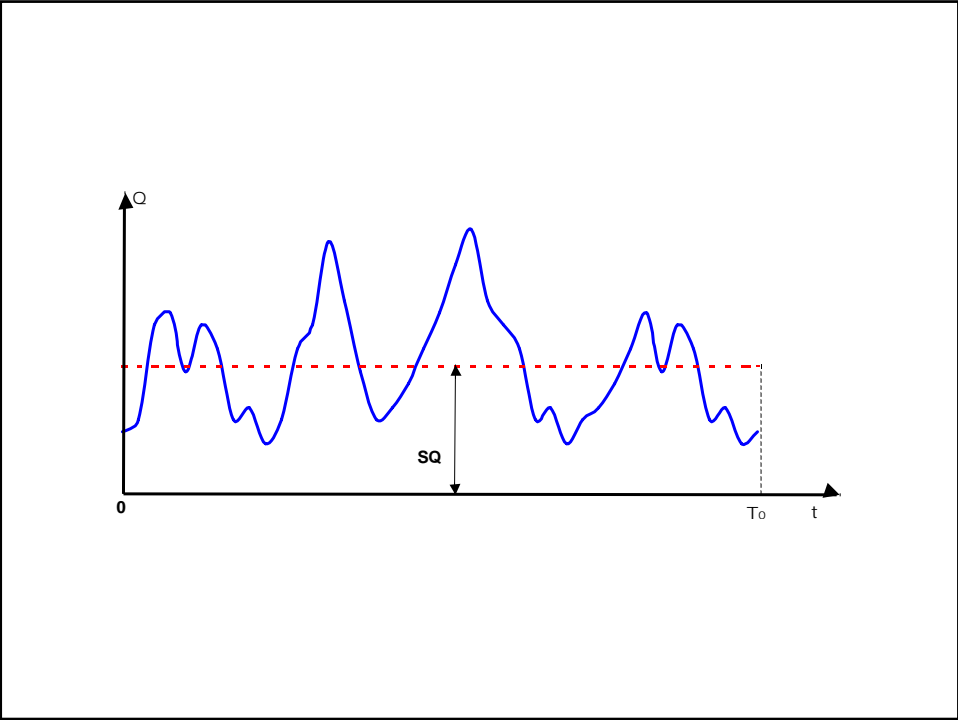
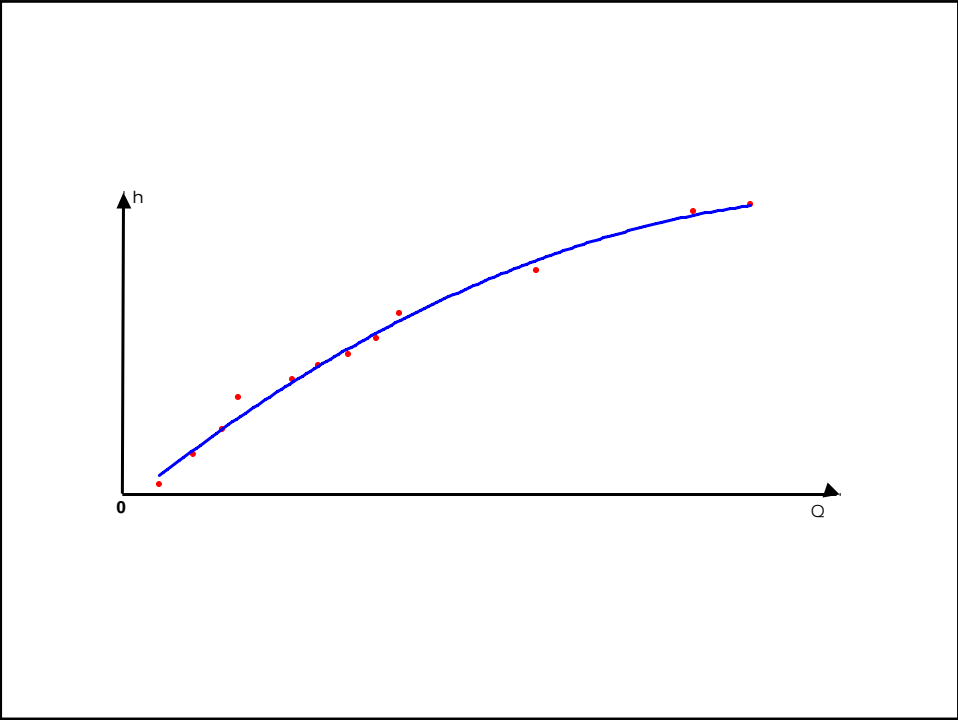
6

Izmjereni podaci kao karakteristične veličine

- Najniži opažen vodostaj na vodomjeru u određenom vremenskom periodu (od početka rada vodomjera, u zadnjih 10 g, i sl.)
- Najviši opažen vodostaj na vodomjeru u određenom vremenskom periodu (od početka rada vodomjera, u zadnjih 10 g, i sl.)
- Nivogram za neki period; $h = f(t)$

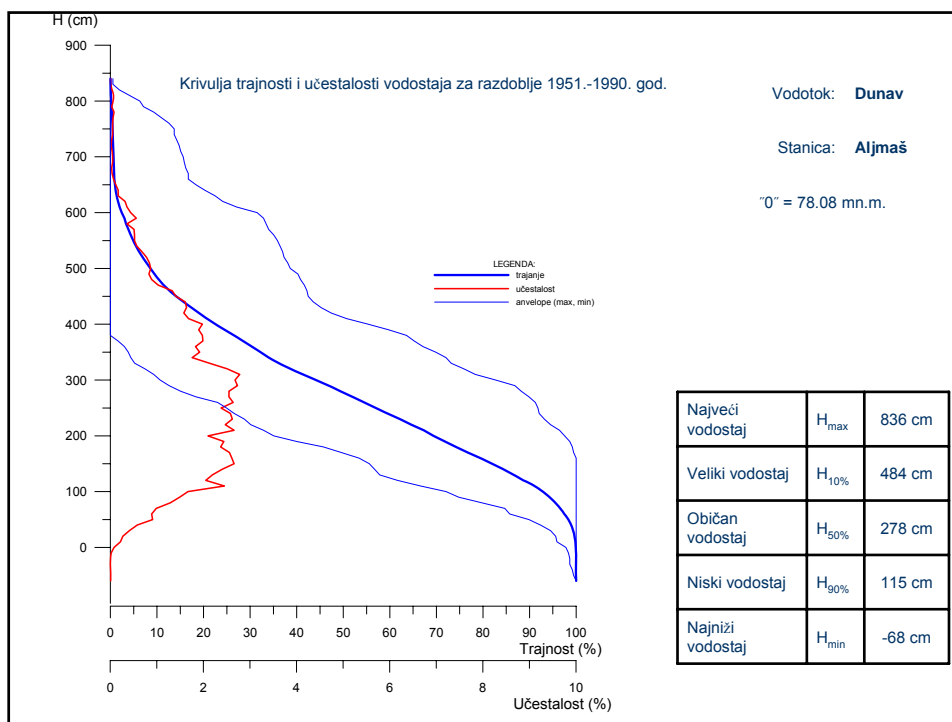

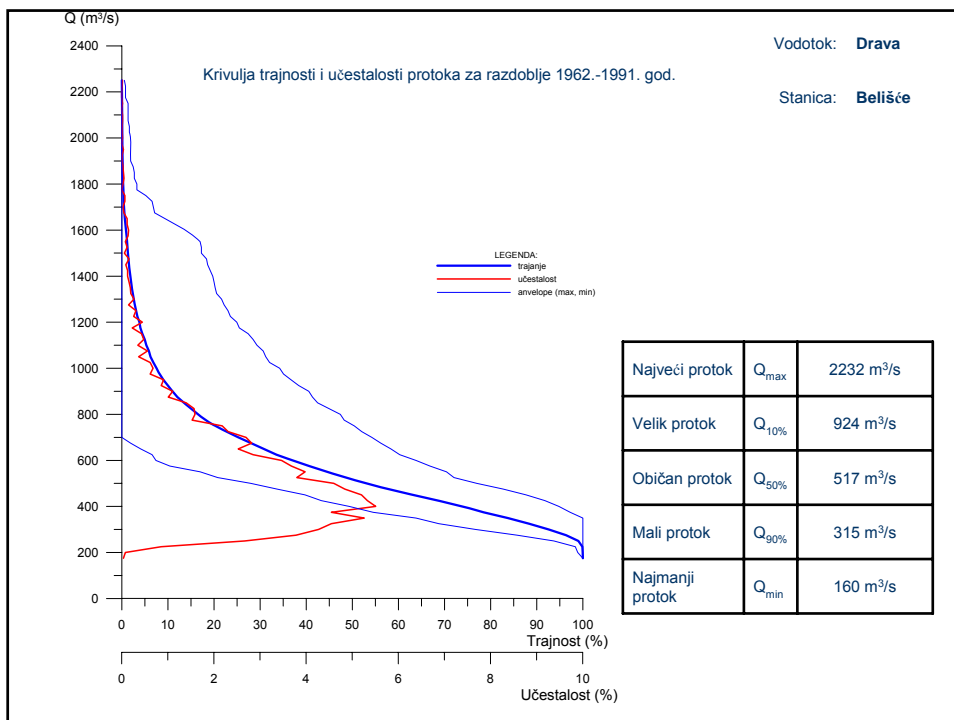
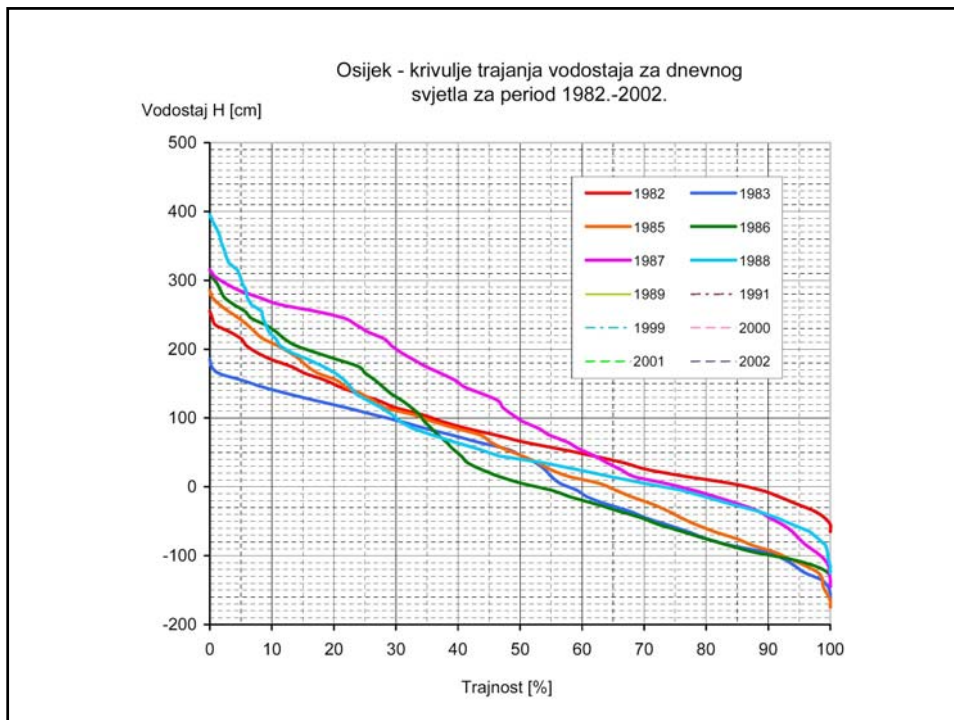

Statistički obrađeni podaci

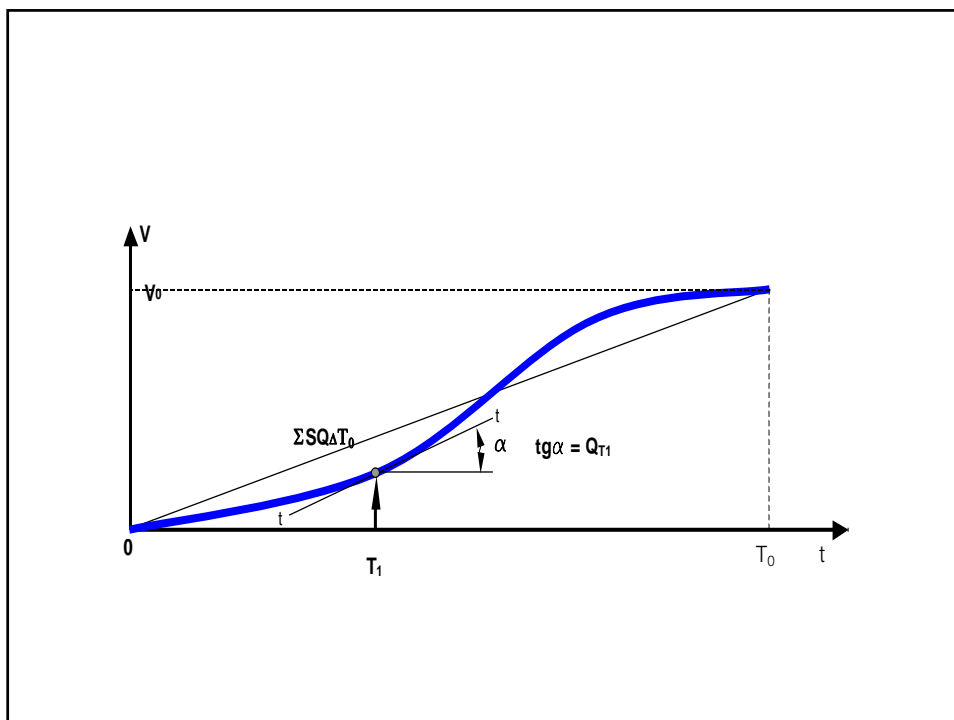
- Srednje vrijednosti u određenim vremenskim razdobljima (srednji niski vodostaj, srednji vodostaj, srednji visoki vodostaj; isto i za protoke)
- Krivulje učestalosti i trajanja vodostaja i protoka
- Sumarna krivulja volumena

13

Neizučeni vodotoci (slivovi)

Određuje se maksimalni protok određenog povratnog perioda na nekoj točki vodotoka (projektni protok).

Kod nas najčešće korišteni postupci su:

- *racionalna metoda*
- *Srebreновиćeva metoda*
- *“SCS” metoda*

Racionalna metoda

$$Q_M = C \cdot i \cdot A$$

gdje su:

- Q_M maksimalni (vršni) protok,
- C koeficijent otjecanja (funkcija fizičkih karakteristika sliva i povratnog perioda),
- i intenzitet kiše,
- A površina sliva

19

Srebreновиćeva metoda

$$Q_{maks} = 0,48 \cdot \frac{\alpha_p}{(\beta \cdot w)^{3/4}} \cdot A^{0,96} \cdot \psi_p \cdot S^{1/3} \quad [m^3 / sec]$$

Gdje su:

- Q_{maks} - maksimalni protok za povratni period od p godina
- A [km²] - površina sliva
- α_p - otjecajni koeficijent maksimalnog otjecanja koji se za prosječne godišnje oborine 1000 < P < 2000 mm određuje prema formuli:

$$\alpha_p = 0,80 \cdot [1 + 0,075 \cdot (\log T - \beta)]$$
- $\psi_p = [H \cdot (1 + 1,5 \cdot \log T)]^{0,43}$
- T [god] - povratno razdoblje
- β - koeficijent ovisan o propusnosti, pošumljenosti i sl., dan je u rasponu od 0 do 3, ovisi o geološkim karakteristikama terena i o obraslosti zemljišta; vrijednosti bližu jedinici imaju slabu propusna tla s slabom obraštenom površinom, a propusna i obraštena tla teže koeficijentu jednakom 3. Gustoća mreže je u izvjesnoj korelacijskoj vezi s geološkim odlikama terena, pogotovo u aspektima propusnosti. Zemljište koje je jače propusno ima rjeđu mrežu, dakle veće dužine slijevanja i sporiju koncentraciju dotoka i obrnuto.
- ψ_p - parametar oborine (faktor oborine)
- H_p [m] - visina prosječnih godišnjih oborina
- S [m/km] - pad sliva, određen izrazom:

$$S = \frac{2\Delta H}{L} \quad [m / km]$$
- ΔH - srednja visinska razlika sliva:

$$\Delta H = H_0 - H \quad [m]$$
- H_0 [m] - srednja nadmorska visina sliva
- H [m] - nadmorska visina protjecajnog profila

- L [km] - duža stranica fiktivnog pravokutnika, čija je površina jednaka površini sliva, i izračunava se prema:

$$L = \sqrt{\frac{A \cdot (2 - K)}{K}} \quad [km]$$

- Kraća stranica fiktivnog pravokutnika izračunava se prema formuli:

$$l = \sqrt{\frac{A \cdot K}{2 - K}} \quad [km]$$

- K - koeficijent koncentriranosti sliva, i ima oblik:

$$K = \frac{2 \cdot A}{O \cdot U}$$

- O [km] - opseg sliva
- U [km] - udaljenost težišta sliva od protjecajnog profila
- parametar ω - zavisi od odnosa između vremena površinskog sabiranja i vremena tečenja uzduž korita vodotoka, a određen je izrazom:

$$\omega = 1 + \frac{t_s}{t_c}$$

- t_s - vrijeme površinskog sabiranja
- t_c - vrijeme tečenja duž vodotoka

$$t_s = t_1 + t_2 = \frac{20\beta}{[H_0 \cdot (1 + 1,5 \log T)]^{0,43} \cdot S^{0,43}} + 2,6 \cdot \left[\frac{A}{S} \right]^{0,5} \quad [sati]$$

“SCS” metoda

$$Q = A * i_e * y * z * 16,6$$

gdje su:

- A površina sliva u km²
- $i_e = P_e / t$ intenzitet efektivne kiše izražen u mm/min
- y bezdimenzionalni klimatski faktor
(1 za jednoliku oborinu po cijelom slivu)
- z faktor redukcije valnog vrha (t/tc)

P_e – f(bruto oborine i “broja” kiše)

21

3.2 REŽIM LEDA

Predstavlja prostornu i vremensku pravilnost njegova pojavljivanja u vodotocima.
Motri se na vodomjernim stanicama.

U hidrološkom smislu razlikujemo:

- ledohod (motri se pojava i gustoća - udjel leda na vodnoj površini - do 90%) i
- ledostaj
- (1984/85 22 dana ledostaja i 24 dana ledohoda na Dunavu V.S. Bezdan)

22

Pojava leda

- pri obalama
- na dnu – temeljni led
- lebdeći led – ledeni mulj
- sante leda
- stajaći led – ledostaj (tečenje vode pod tlakom – 1,1 do 1,3 h)

23

Štete od leda

- Pojava uspora i/ili zaprečavanja protočnog profila – opasnost od poplava
- Kod ledostaja statičko opterećenje na građevine (tlačna čvrstoća leda $3,5 \text{ N/mm}^2$)
- Dinamički udari ledenih santi + trošenje
- Led u porama i reškama ugrožava stabilnost i mehaničku otpornost građevina
- Posredna šteta od smanjene koristi od voda (plovidba, vodoopskrba i sl.)

24

3.3 REŽIM NANOSA

Predstavlja prostornu i vremensku raspodjelu nanosa, uzimajući u obzir njegov nastanak, pronos i njegovo taloženje.

Nanos – krute tvari u tekućoj vodi.

Razlikujemo tri vrste nanosa:

- vučeni nanos (5-15%)
- suspendirani ili lebdeći nanos (85-95%)
- plutajuće tvari

25

Vučeni nanos

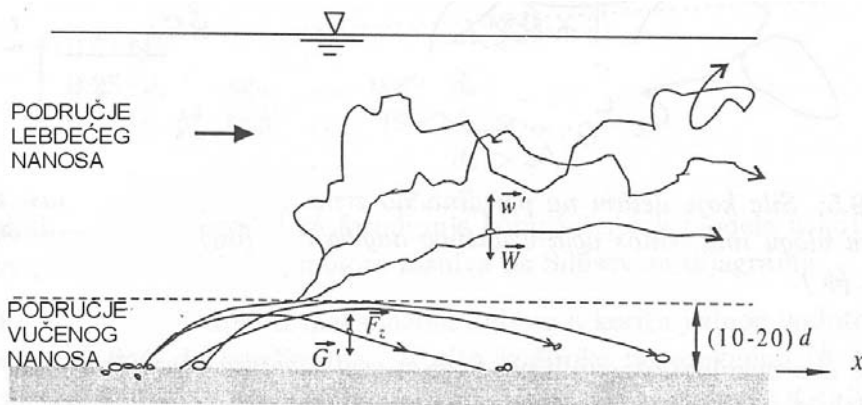
- nastaje uslijed erozije dna u srednjem toku i obronaka u gornjem toku
- krupnijeg je granulometrijskog sastava
- koritoformirajući

26

Lebdeći nanos

- čine ga sitne suspendirane čestice
- nastaje uslijed površinske erozije u slivnom području
- razlikujemo tranzitni i koritoformirajući nanos
- vertikalne pulzacije brzina u turbulentnom toku drže krupnije čestice lebdećeg nanosa u suspenziji

27

28

Plutajuće tvari

- grane, trupci i sl.
- ne bilježe se u hidrološkom smislu
- opasnost od zaprečavanja protočnog profila, ponornih zona, zahvata voda i sl.

29

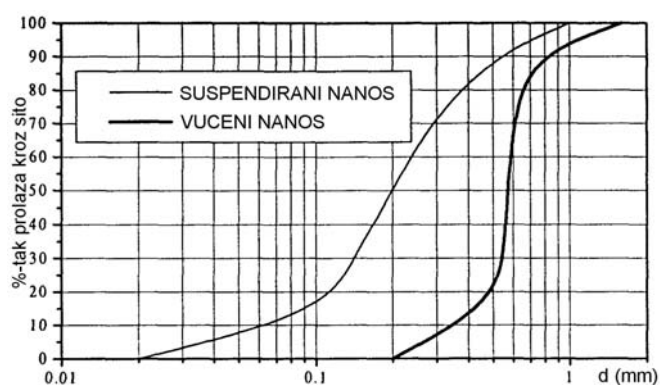

Opis nanosa

- **GRANULOMETRIJSKI SASTAV NANOSA**
  - grafički prikaz granulometrijskog sastava (maseni postotak prolaska uzorka nanosa kroz sita različitih otvora)
- **PRONOS NANOSA**
  - količina nanosa (vučenog ili suspendiranog) koja se pronosi kroz poprečni profil vodotoka u jedinici vremena u kg/s
- **HIDRAULIČKA KRUPNOĆA**
  - brzina tonjenja čestice nanosa u mirnoj vodi
- **KONCENTRACIJA NANOSA**
  - suha masa čestica u jedinici volumena suspenzije u kg/m^3 ili u gr/l

31

Granulometrijski sastav nanosa

Granulometrijski sastav za rijeku Dunav u RH

32